

**УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВНІСТЬ:
ІСТОРІЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

**UKRAINIAN INSTITUTION OF STATE:
HISTORY AND PERSPECTIVES**

А. Заяць

ОРГАНІЗАЦІЯ ТОРГІВЛІ У МІСТАХ ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ В XVI – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XVII СТ.*

Досліджено умови функціонування міської торгівлі в рамках Речі Посполитої XVI – першої половини XVII ст., зокрема внутрішні та зовнішні чинники, що впливали на розвиток торгівлі та організаційні засади купецького підприємництва.

Ключові слова: торгівля, купець, кредит, місто.

Розвиток товарного виробництва, подальше відокремлення міста від села, запровадження фільваркової системи у сільському господарстві – все це сприяло розвитку торгівлі і зростанню торгового капіталу. З огляду на те, що торгівля відіграла визначальну роль у житті тогочасних міст, очевидним є необхідність вивчення цього питання. Тим паче, що розвиток торгівлі у містах Правобережної України вивчений однозначно незадовільно, на що звертала увагу Г. Швидько ще чверть століття тому, відзначаючи, що “спеціальні, навіть невеликі статті про внутрішню торгівлю на Україні XVI – першій половині XVII ст. відсутні” [1]. Відтоді мало що змінилося. Водночас Правобережна Україна була регіоном, де існував жвавий грошовий обіг, що переконливо доводять дослідження [2].

Загалом беручи, умови для торгівлі були доволі важкі. Передусім успішній торгівлі заваждали надмірні митні збори. У досліджуваній період митні платежі були зовнішні (прикордонні) і внутрішні. Зовнішні платились при перетині кордону, внутрішні – в глибині країни. Територія країни була поділена на митні округи, в середині яких, на головних торговельних шляхах “ставились” митні комори, а на менш важливих шляхах – митні прикорморки [3]. Система митних оплат складалась на базі феодалної власності на землю. Окрім державних митниць, були і приватні, що розміщувалися в маєтках феодалів [4].

Основні митні центри сформувалися вже наприкінці XV ст. Ними були: київська митна комора, яка мала прикорморки у Вишгороді та Житомирі [5], митні комори у Брацлаві та Вінниці [6]. Найбільш розгалуженим був волинський митний округ, який функціонував у вигляді луцької [7], володимирської [8], кременецької [9] та ковельської [10] митних комор, у межах яких діяли десятки прикорморків [11]. Отримувані на митниці гроші повинні були частково скеровуватися на підтримку справності мостів, гребель, через які пролягали дороги. Але так було не завжди [12]. Проблема полягала в тому, що митники були підсудні лише королю [13] і, користуючись цим, займалися різними зловживаннями [14], нагромаджуючи значні капітали [15]. Успішним конкурентом міських купців була шляхта звільнена від мит [16], хоча митники інколи ігнорували дані їй відповідні королівські привілеї [17]. Король, зазвичай, був на боці митників і неодноразово письмово закликав усіх урядників сприяти їм [18]. В одному з документів за 1556 р. король зазначав, що “...на многих местцах в замках волостях наших, корчмы и мыта через жидов орендами поднеслися и затым што есть часу, повишаются” [19].

Види митних зборів були різними. Так, в Острополі (1580 р.) брали мито “въездне, выездне, мимоездное, ярмаркове, торгове” [20]. Люстрація 1545 р. засвідчила, що у Луцьку з одного возу брали 7 – 8 митних оплат, не рахуючи мостових і інших дорожніх мит [21]. Водночас міщани окремих міст звільнялися від усіляких мит, що йшло на шкоду іншим містам.

Негативно вплинуло на розвиток торгівлі рішення Пьотрківського сейму (1565 р.), згідно з яким купцям заборонялось їздити торгувати за кордон [22]. Це право мали іноземні купці. Щоправда, вальний Варшавський сейм 1578 р. прийняв рішення, за яким іноземні купці, які проживали в Польщі і займалися торгівлею, але не мали міського права, платили додатково по чотири золотих від купця [23]. Ця постанова підтверджувалася і пізніше (1580, 1588, 1595, 1611, 1620 рр.) [24]. Урядові конституції забороняли вивозити з країни золото і срібло [25]. Накладена була заборона на вивіз сировини, необхідної для розвитку військової промисловості: селітри, олова, свинця, коней, шкіри (конституції 1550, 1557, 1565, 1620, 1647 рр.) [26]. Щоб утримували купецькі валки під контролем, уряд зобов’язував купців пересуватися лише строго визначеними шляхами [27].

Негативно впливало на стан торгівлі і так зване право складу. Воно примушувало місцевих і закордонних купців продавати свої товари місту, яке володіло таким привілеєм. Зокрема, в 1558 р. Луцьк отримав право складу східних товарів [28], в 1568 р. Кременець – білої солі [29], в 1498 р. Київ – московських товарів [30].

Важливим для торгівлі був стан доріг, про що нагадував неодноразово уряд. Королівським ревізорам доручалось поряд з ревізією міст і складів докладно “списувати гостинці й дороги” [31]. Приймались постанови про ревізію та “направу” поганих доріг [32]. Дбав уряд і про забезпечення безпеки на дорогах [33]. Щоб купці з товарами не обминали “старих” шляхів з митними коморами, на сеймах приймаються постанови, що забороняють проїзд по незаконних, контрабандних дорогах [34]. Дорожнє законодавство регламентувало і ширину “гостинців”. За постановою люблінського сейму 1569 р. їх ширина мала бути не меншою ніж 10 лінтів (4,7 – 8 м) [35]. Дорожня сітка була досить розгалуженою. Значна кількість торгових доріг виходила з Києва. Це так звана стара дорога, що вела до Чорноморських степів і називалась “трипільська дорога”, “гонча дорога”, “соляний шлях”, “татарський шлях”. З Києва вона пролягала до Трипілля, через Канів до Черкас, а далі через Дике поле до Тавані і Криму. У степу від цього шляху було відгалуження до Брацлава. На південь з Києва йшла ще дорога до Білої Церкви, а далі роздвоювалася: одна прямувала на південь у степи до Гончої дороги, інша – повертала на захід, через Рогожну, Паволоч, Вінницю, Бар, Кам’янець-Подільський, звідти до Молдови і в Руське воєводство. З Києва на захід пролягала Івницька дорога на Борщагівку, Білогірдуку, Брусилів, до Івниці, звідти до Житомира, а далі шлях роздвоювався: через Чуднів, Романів, Полоне, Остріг (південний варіант), та через Звягель, Корець, Дорогобуж, Рівне (північний варіант). З Києва на Литву пролягала давня Литовська дорога, яка через Ірпінь, Бабинці, Рубежівку, Дружню, Загав пролягала до Овруча. Інша дорога, пролягала на Вишгород, Лютіж до Чернобиля, а далі на Мозир, Слуцьк. На схід від Києва було дві дороги: одна на Остер через Чернігів, друга – через Бахмач, Конотоп, Путивль, Рильськ [36].

У Брацлавському воєводстві головними торговельними шляхами були такі: один йшов з Волині на південь через Полонне, Хмільник, Пиків, Кам’яну Гірку, Вінницю, Брацлав, Тростянець, а далі з’єднувався з Кучманським шляхом. Інший шлях через

Вінницю прямував до Кам'яння повз Бар, Ялтущків, Сатанів. Київський шлях у Вінницю пролягав через Прилуки і Погребище [37].

Доволі розгалуженою була дорожня сітка Волині. Вузловим пунктом був Луцьк. Зі сходу на захід через Волинь проходили дві великі дороги. Одна прямувала через Звягель, Корець, Межиріч, Гощу, Дорогобуж, Рівне, Олику, Луцьк, Торчин, Володимир і далі розгалужувалася на два напрями: на Грубешів і на Городло. Інший шлях на захід пролягав через Полонне, Заслав, Ляхівці, Ямпіль, Кременець, Радивилів і далі по двох напрямках: на Лопатин, Стоянів, Сокаль, Белз, а також на Олесько, Золочів, Глиняни, Львів. З півдня головний шлях до Луцька прямував через Тернопіль, Збараж, Вишнівець, Кременець, Дубно, Дорогостай, Крупу. З Поділля на Луцьк проходив шлях через Красилів, Сульжин, Остріг. Досить густою була мережа внутрішніх волинських доріг [38].

Для ведення торгівлі купці об'єднувалися в так звані каравани, що було спричинено передусім мотивами оборони від можливих нападів на дорогах. Величина караванів була різною, але, зазвичай, до них належало декілька десятків купців, які мали по кілька воздів. Разом з фурманами, слугами чисельність каравану сягала кількох сотень чоловік [39]. Основним засобом для перевезення товарів служили вози різноманітної конструкції та важкопідйомності. Запрягали в них 4 – 6, а то й 8 коней. Більшість возів для захисту товарів від непогоди прикривалися шкірою або сукном, а в спеціально обладнаних ящиках зберігався необхідний дорожній інструмент. Товари перевозили в великих бочках, ящиках, мішках. Складені в мішки товари зашивали, загортали у навоскований папір, знову зашивали, загортали і опечатували, а після цього вкладали в шкіряні сумки. Гроші перевозили у спеціальних шкіряних мішках, які обов'язково опечатували. Одиниці упаковки нумерувались, заносили в реєстр і опечатували їх [40].

Основна маса торговельних операцій здійснювалася під час ярмарків і торгів. Останні, зазвичай, надавалися містам при їх локації, наданні магдебурзького права або окремими привілеями. Кількість ярмарків і торгів у містах була різною – зазвичай від 1 до 3. Так, Переяслав (1620 р.), Крилів (1616 р.), Корсунь (1605 р.), Луцьк (1552 р.), Володимир (1570 р.) мали по 3 ярмарки в рік і по 2 торги в тиждень [41]. У Білій Церкві (1588 р.), Бишові (1616 р.), Ковелі (1611 р.) по 2 ярмарки і 1 – 2 торги [42]. У Гоголеві (1625 р.), Перемилі (1600 р.), Красилові (1517 р.) по 1 ярмаркові в рік і 1 – 2 торги [43].

У містах для торгівлі було відведено спеціальне місце – ринок, що розташовувався у центрі міста. Робилось це для того, щоб полегшити міським властям контроль над купцями [44]. На ярмарках свої товари могли продавати партачі (позацехові ремісники), інші виробники. У привілеї на ярмарок м. Перемилю (1600 р.) вказувалось, що можна “пивом, медом, горілкою, вином шинковати, кони и иное всялякое быдло продавати, купувати товари косматые и иные суконные всякие да товары и менаты, и теж розмаитые гандли проводить...” [45]. Торгували на ярмарках і цехи. Приїжджі ремісники перед тим, як продавати товари повинні були заплатити до цехової скриньки кілька грошей від особи, як це було у Володимирі (1615 р.), де така оплата становила 6 грошів, хоча ще в 1582 р. за це платили 3 гроші [46]. Тобто за 30 років оплата зросла удвічі. Аналогічна ситуація була з володимирськими кушнірами. У привілеї цьому цехові (1596 р.) зазначалося, що кожен майстер, який “зі сторони” до міста з товарами кушнірськими прийде “...не розв'язуючи воза і не викладаючи товарів, повинен спочатку до цеху зголоситися і від свого товару до скриньки цехової 15 грошів польських дати, а лише після цього торгувати... А хто б такий товар не зголосив, але на ринку носив і продавав, такий повинен буде дати до скриньки цехової від кожного кожуха по одному грошу

литовському...” [47]. Для продажу товарів цехи мали свої крамниці – ятки [48]. Як зазначалося вище, міщани мали право торгувати (шинкувати) горілкою, однак за це потрібно було платити гроші власникам міст (йдеться про плату не під час ярмарку, а протягом року за шинкування). Так, міщани м. Ратного (1615 р.) за це право повинні були платити 120 золотих на рік [49]. У містах ярмарки відбувалися в різні місяці, тому по закінченню одного ярмарку, купці, що не розпродали товар, могли їхати в інше місто. Про це свідчить і Павло Алепський, який відвідав Україну в середині XVII ст. [50].

Торговий люд виступав під різними назвами: купці, перекупники, прасоли, коломиїці. Купцем вважався той, хто з різноманітними товарами (зокрема закордонними) їздить по містах країни і за кордон та сплачує мито. Прасолами називали тих, хто купував товари в місті і продавав їх на відстані 10 миль біля міста (миля \approx 7 км) [51]. Коломиїцями називали торговців сіллю. Згадуються в містах, окрім прасолів та коломиїців, ще й такі причетні до торгівлі спеціалісти, як візники і шафари [52].

Основна маса торговців була середнього достатку, але згадуються в документах і доволі багаті купці. Таким був луцький купець С. Солтан, що володів значним капіталом [53]. У торгівлі проглядалася певна спеціалізація. Так, купці м. Ратно (1619 р.) спеціалізувалися на торгівлі хмелем [54]. В одному з документів знаходимо повідомлення про те, що у м. Володимирі (1628 р.) був купецький цех [55]. Центрами зовнішньої торгівлі був передусім Київ і Луцьк [56]. При розрахунках користувалися різними монетами, але все таки в XVI ст. основною лічильною одиницею був литовський гріш, а в XVII ст. – золотий і таляр [57].

Окрім спеціалізації, важливе значення для нормального розвитку торгівлі мало впровадження в торговельну практику кредиту, що було зумовлено зростаючими масштабами торгівлі, як внутрішньої, так і особливо зовнішньої, відсутністю у купців значних готівкових сум [58].

Кількість торгового люду по містах Правобережної України була різною – від кількох до кількох десятків чоловік. За даними поборових реєстрів кінця XVI ст., кількість перекупнів була такою: в Києві – 70, Костянтинові – 20, Острозі – 19, Чуднові – 13, Степані – 10, Овручі – 9, Житомирі – 4 [59]. Податкові реєстри 1635 р. у Волинському воєводстві зберегли дані про 67 перекупнів з 6 міст [60].

Отже, з викладеного матеріалу можна зробити висновок про середній рівень розвитку внутрішньої та зовнішньої торгівлі міст Правобережної України. Подальшого розвитку зазнала спеціалізація торгівлі. Основним місцем, де здійснювалися торговельні операції, були ярмарки і торги. Досить розвиненою була мережа торгових доріг, на яких знаходилась значна кількість митниць, що змушувало уряд запроваджувати примусове користування тими чи іншими дорогами. Ряд міст користувалось правом складу товарів. Незважаючи на низку несприятливих моментів для торгівлі, констатуємо певний поступальний розвиток останньої.

** This article was supported by a grant from the American Council of Learned Societies*

Література

1. Швидько А. К. Социально-экономическое развитие городов Украины в XVI – XVII вв. – Днепропетровск, 1979. – С. 46.
2. Котляр М. Ф. Грошовий обіг на території України доби феодалізму. – К., 1971. – С. 92 та наступні.

3. Мелешко В. Н. О торговле и торговых связях Могилева в XVII в. // Труды Института истории АН БССР. – Минск, 1958. – Вып. 3. – С. 55.
4. Антонович В. Предисловие // Архив Юго-Западной России, издаваемый временною комиссией для разбора древних актов (далі – Архив ЮЗР). – К., 1869. – Ч. 5. – Т. 1. – С. 71, 72.
5. Русско-еврейский архив. – Спб., 1882. – Т. 1. – С. 38.
6. Довнар-Запольский М. Государственное хозяйство Великого княжества Литовского при Ягеллонах. – К., 1901. – С. 536.
7. Archiwum książąt Lubartowiczów-Sanguszków w Sławucie / Wyd. Z. L. Radziwiński. – Lwów, 1887. – Т. 3. – S. 201; 245 (1520; 1522 pp.).
8. Центральний державний історичний архів України у м. Києві (далі – ЦДІАУК). – Ф. 28, оп. 1, спр. 3, арк. 17 – 57 зв. (1568 р.); Спр. 7^а, арк. 44 зв. – 45 (1573 р.); Спр. 21, арк. 125 зв. (1588 р.).
9. Российский государственный архив древних актов (далі – РГАДА). – Ф. 389, оп. 1, кн. 31, л. 138 (1547 р.).
10. ЦДІАУК. – Ф. 1, оп. 1, спр. 5, арк. 153 зв. (1551 р.); Ф. 35, оп. 1, спр. 1, арк. 8 зв. – 9 (1555 р.).
11. Заяць А. Умови функціонування міських поселень Волині XVI – першої половини XVII ст. (стримуючі фактори розвитку) // Вісник Львівського університету. – Львів, 2002. – Вип. 37. – Ч. 1. – С. 110, 111. – (Серія історична).
12. ЦДІАУК. – Ф. 25, оп. 1, спр. 26, арк. 1088 – 1088 зв. (1582 р.); Спр. 51, арк. 154 зв. (1598 р.).
13. У королівському універсалі від 7 грудня 1582 р. зазначалося: “целника, писаров выймуем и высвобождаем от всякое юрисдиции, суду воевод, кашталянов, старост...” (ЦДІАУК. – Ф. 25, оп. 1, спр. 29, арк. 18). Такі ж формулювання були в універсалах 1567, 1569, 1570, 1576, 1580, 1583 рр. (Там само. – Спр. 11, арк. 571 зв. – 572; Спр. 12, арк. 171 зв.; Спр. 17, арк. 26 – 27; Спр. 21, арк. 79; Спр. 30, арк. 3 зв. Цей принцип витримувався в щоденній практиці (ЦДІАУК. – Ф. 25, оп. 1, спр. 11, арк. 58; Спр. 14, арк. 144, 231).
14. ЦДІАУК. – Ф. 25, оп. 1, спр. 3, арк. 168 зв. – 169 (1561 р.); Спр. 10, арк. 344 (1568 р.); Спр. 11, арк. 87, 563 зв. (1569 р.); Спр. 12. – арк. 114, 133 зв., 202, 257 зв., 562 – 562 зв., 597 – 598 (1570 р.).
15. Про прибутковість цієї справи свідчить досвід євреїв Давида Шмерлевича й Ізака Бродавки. Сплачуючи щорічно королю 1300 кіп грошей литовських, вони орендували волинські митниці в 1563 – 1566 рр. і вже в 1565 р. ще до закінчення строку, звернулися до короля з проханням продовжити їм оренду ще на три роки, зобов’язуючись збільшити щорічну плату до 2400 кіп грошей литовських (РГАДА. – Ф. 389, оп. 1, кн. 45, л. 103 – 105 об.).
16. Volumina Legum. – Petersburg, 1859. – Т. 1. – S. 120; Акты, относящиеся к истории Западной России, собранные и издаваемые Археографическою комиссиею. – Спб., 1848. – Т. 3. – С. 98; 128.
17. ЦДІАУК. – Ф. 25, оп. 1, спр. 140, арк. 36 (1624 р.).
18. Там само. – Спр. 12, арк. 173 зв. (1570 р.); Спр. 16, арк. 206 зв.; Спр. 19, арк. 303 – 304 (1579 р.).
19. Русско-еврейский архив. – Спб., 1882 – Т. 2. – С. 56.
20. ЦДІАУК. – Ф. 25, оп. 1, спр. 22, арк. 279 зв. – 282 зв.

21. РГАДА. – Ф. 389, оп. 1, кн. 561, л. 53 об. 55 – 58 об.
22. Volumina Legum. – Petersburg, 1859. – Т. 2. – С. 48.
23. Ibid. – С. 193.
24. Ibid. – С. 200; 273; 358; Т. 3. – С. 30; 189.
25. Ibid. – Т. 2. – С. 9.
26. Ibid. – С. 7; 49; Т. 3. – С. 181; Т. 4. – С. 54.
27. Ibid. – Т. 2. – С. 48.
28. Архив ЮЗР. – К., 1868. – Ч. V. – Т. 1. – С. 24.
29. Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie (далі – AGAD), Archiwum Skarbu Koronnego. Dz. XLVI, nr 17, к. 52.
30. РГАДА. – Ф. 389, оп. 1, кн. 5, л. 204 об. – 205.
31. Volumina Legum. – Т. 2. – С. 97; 148; Т. 5. – С. 231.
32. Ibid. – Т. 2. – С. 59.
33. Ibid. – Т. 1. – С. 165; Т. 2. – С. 48; 284, 285; Т. 3. – С. 13.
34. Ibid. – Т. 1. – С. 193; Т. 2. – С. 48; 58; 69; 408; Т. 3. – С. 191; Т. 4. – С. 34; 68, 69; 211; Т. 5. – С. 181.
35. Ibid. – Т. 2. – С. 97.
36. Кісь Я. П. З історії торговельних зв'язків України в XVI – першій половині XVII ст. // Історичні дослідження. Вітчизняна історія. – К., 1982. – Вип. 8. – С. 85.
37. Боряк Г. В. Територія і залюдненість Брацлавщини в першій половині XVI ст. // Історичні дослідження. Вітчизняна історія. – К., 1985. – Вип. 11. – С. 66, 67; Шевченко Ф. П. Шляхи сполучення України з Балканськими країнами в XVI – XVII ст. // Там само. – С. 53 – 56.
38. Боряк Г. А. Торговельні шляхи на Волині в першій половині XVI ст. // Минувле і сучасне Волині. – Луцьк, 1985. – С. 170, 171.
39. Кривонос В. П. Торговельні зв'язки українських земель з Балканами в середині XVI – першій половині XVII вв.: Дисертація ... канд. ист. наук. – Львів, 1985. – С. 74.
40. Там же. – С. 79, 80.
41. РГАДА. – Ф. 389, оп. 1, кн. 204, л. 129 об. – 131 об.; Кн. 206, л. 141 об. – 143; Кн. 209, л. 141 об. – 145; Архив ЮЗР. – Ч. 5. – Т. 1. – С. 22; 145.
42. РГАДА. – Ф. 389, оп. 1, кн. 200, л. 6 об. – 7 об.; Кн. 207, л. 40 – 41; Архив ЮЗР. – Ч. 5. – Т. 1. – С. 48; 95; 107; 111.
43. РГАДА. – Ф. 389, оп. 1, кн. 209, л. 420 об. – 422 об.; Кн. 197, л. 122 об.; Archiwum Sanguszków. – Lwów, 1910. – Т. 3. – С. 156 – 159.
44. Рутковский Я. Экономическая история Польши / Пер. с пол. Я. Розумовской, Ч. Вольского. – М., 1953. – С. 92.
45. РГАДА. – Ф. 389, оп. 1, кн. 197, л. 122 об.
46. Там же. – Кн. 206, л. 63 об.
47. Там же. – Кн. 197, л. 86 об.
48. Там же. – Кн. 214, л. 99 об.
49. Там же. – Кн. 207, л. 13.
50. Путешествие Антиохийского патриарха Макария в Россию в половине XVII в., описанное его сыном архимандритом Павлом Алепским // Чтение в Императорском обществе истории и древностей Российских. – М., 1898. – Кн. 4. – С. 184.
51. Шевченко Ф. П. Політичні та економічні зв'язки України з Росією в середині XVII ст. – К., 1959. – С. 50.

52. Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu. Dz. rękopisów. Rkps.3669/II. – К. 363; Archiwum Państwowe w Krakowie Archiwum Sanguszków. – Nr 64/13. – К. 13; Nr 64/24. – К. 6, 10, 19; Nr 64/5. – К. 24; Nr 64/12. – К. 25.
53. Архив ЮЗР. – К., 1883. – Ч. 1. – Т. 6. – С. 504 – 510.
54. РГАДА. – Ф. 389, оп. 1, кн. 207, л. 120 об.
55. Źródła dzijowe. – Warszawa, 1877. – Т. 5. – S. 145.
56. Верзилов А. Очерки торговли Южной Руси с 1480 – 1569 гг. – Чернигов, 1898. – С. 17, 74; Сас П. М. Феодальне города Украины в конце XV – 60-х гг. XVI вв. – К., 1989. – С. 135 – 138; Сидоренко О. Ф. Українські землі у міжнародній торгівлі (IX – сер. XVII ст.). – К., 1992. – С. 116 – 118.
57. Котляр М. Ф. Нариси історії обігу й лічби монет на Україні XIV – XVIII ст. – К., 1981. – С. 79; 98.
58. Історія народного господарства Української РСР. – К., 1983. – Т. 1. – С. 152.
59. Źródła dziejowe. – Warszawa, 1989. – Т. 19. – S. 14 – 148; Т. 22. – S. 383.
60. Баранович А. Н. Украина накануне освободительной войны середины XVII в. (социально-экономические предпосылки войны). – М., 1959. – Таблица 1.

A. Zayats

**ORGANIZING OF TRADE IN THE CITIES OF RIGHT-BANK
UKRAINE IN XVI – FIRST HALF OF XVII CENTURY**

The conditions of city trade functioning in the framework of Polish State, and especially external and internal factors that influenced the development of trade and organizational basis of kupets entrepreneurship were studied.

Key words: trade, kupets, credit, city.